

Kultura w drugiej połowie XIX wieku

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Władysław Reymont, *Ziemia obiecana*, dostępny w internecie: wolnelektury.pl.
- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Nad Niemnem*, dostępny w internecie: wolnelektury.pl.

- Źródło: *Karol Chodkiewicz*, [w:] Julian Ursyn Niemcewicz, *Śpiewy historyczne*, Warszawa 1816.
- Źródło: Władysław Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, t. 1, Warszawa 1986, s. 227.
- Źródło: Homer, *Iliada*, fragment Pieśni VI (w przekładzie Pawła Popiela).
- Źródło: *Fragment listu Abrahama Złotopolskiego, porucznika chorągwi husarskiej do Wojciecha Miastkowskiego, 25 października 1620*, [w:] Jerzy Besala, *Stanisław Żółkowski*, Warszawa 1998, s. 366.

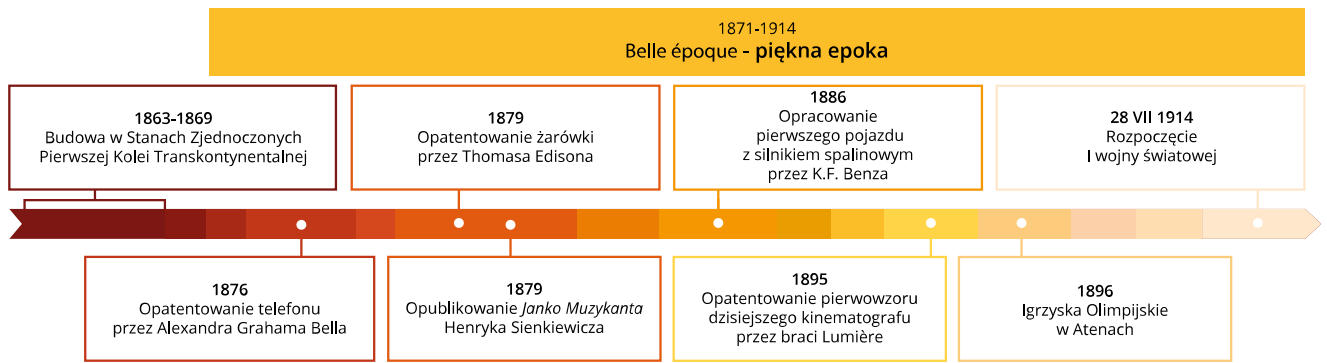
Kultura w drugiej połowie XIX wieku

Claude Monet *Plaża w Trouville* (1870). Trouville to nadmorski kurort w Normandii. Ze wspaniale zachowanymi willami z przełomu XIX i XX wieku. W czasach Moneta miasto, nazywane „królem plaż”, przyciągało nie tylko paryskich arystokratów, ale i impresjonistów.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Belle époque, okres od końca wojny francusko-pruskiej (1871 r.) do wybuchu pierwszej wojny światowej (1914 r.), był „piękną epoką” przede wszystkim dla wyższych warstw społeczeństwa europejskiego, czerpiących korzyści z rewolucji burżuazyjnej. Reszta społeczeństwa żyła w biedzie i pracowała ponad siły, co często powodowało emigrację do Stanów Zjednoczonych i Kanady.

Stabilizacja polityczna i rozwój gospodarczy budziły na zachodzie Starego Kontynentu powszechne przekonanie, że wojny trwają krótko i są prowadzone gdzieś daleko – w koloniach. Natomiast spokojna i zadowolona Europa może zająć się pomnażaniem bogactwa, budową kultury i tworzeniem sztuki. Choć te wyobrażenia zmiotła Wielka Wojna w 1914 r., to zmiany stylu życia pod koniec XIX wieku wprowadziły świat Zachodu w epokę nowoczesności.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz zmiany zachodzące w kulturze II połowy XIX wieku.
- Wymienisz najważniejsze prądy artystyczne i wynalazki kształtujące kulturę elit i kulturę masową.
- Przeanalizujesz związek industrializacji z tzw. kulturą czasu wolnego.

Przeczytaj

Epoka rozkwitu

Okres istnienia Cesarstwa Niemieckiego i Trzeciej Republiki Francuskiej (czyli okres od początku lat 70. XIX w. do I wojny światowej) uchodził w Europie Zachodniej za epokę rozkwitu, postępu i spokoju. Techniczne wynalazki: telefon, samochód, samolot – wspomagały przemysł i sprawiały, że życie bogatszej części społeczeństwa stało się łatwe i wygodne, jak nigdy wcześniej. Natomiast wynalezienie technik zapisu i odtwarzania obrazów na taśmie filmowej oraz nagrywania i odtwarzania dźwięku z płyt dało podstawy do tworzenia się kultury masowej. W konsekwencji zarówno telekomunikacja, podróżowanie, jak i [kinematografia](#) oraz fonografia stały się nowymi gałęziami gospodarki.

Postęp techniczny, przy jednoczesnym postępie medycyny spowodował gwałtowny wzrost liczby ludności, dla której na zachodzie Europy brakowało pracy w rolnictwie (dzięki nowym metodom uprawy osiągnęto wyższe plony przy niższych nakładach). Bezrobotni migrowali ze wsi i osiedlali się w pobliżu kopalń i fabryk, w których musieli bardzo ciężko pracować. Nie groził im tam jednak głód, jak na terenach wiejskich. Migracja ze wsi do miast potęgowała zjawiska [industrializacji](#) i [urbanizacji](#).

Robotnicy skupieni w osiedlach przyfabrycznych mimo kilkunastogodzinnego dnia pracy mieli czas wolny, mogli go więc przeznaczyć na wspólne aktywności – pomagające rozładować stres, ale nie męczące i nie wymagające przygotowania. Taka była geneza kultury masowej, do której zaliczały się wszelkie publiczne widowiska, w tym zawody sportowe i kultura kibicowania. W 1872 r. po raz pierwszy rozegrano Puchar Anglii w piłce nożnej, 16 lat później ruszyła liga, *The Football League*, z 12 zespołami. Pod koniec XIX w. ważne mecze w Londynie oglądało po sto tys. kibiców.

W kulturze elit pojawiły się z kolei nowe prądy, które ostatecznie zrywały z kanonami obowiązującymi dotąd w sztuce. W malarstwie, muzyce, tańcu stawiano na indywidualną ekspresję artysty, a próby uchwycenia i przekazania emocji oraz ulotnych wrażeń stawały się nadrzędnym celem twórczości.

Stosunki społeczne wykreowane po [rewolucji burżuazyjnej](#) utrwaliły podział społeczeństwa na klasy i gigantyczne dysproporcje w ich majątku. To przyczyniło się do powstania ruchów politycznych, które postawiły sobie zadanie zburzenia tego niesprawiedliwego według nich porządku. Zarówno dorobek kultury wysokiej ([impresjonizm](#), [symbolizm](#), [realizm](#)), jak i masowej (kino, musical, muzyka rozrywkowa), przetrwały wojny i rewolucje, które przyniósł XX wiek.

Rozwój prasy

Gazeciarski sprzedaje „Toronto Telegram” w Kanadzie, 1905 rok. Sprzedaż gazet często zajmowały się dzieci. Jak myślisz, o czym to świadczy?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Robotnicy zatrudniani w przemyśle musieli mieć kwalifikacje do obsługi maszyn. Wprowadzenie przymusu szkolnego na podstawowym etapie edukacji miało przede wszystkim poprawić jakość siły roboczej. W konsekwencji w krajach uprzemysłowionych zmniejszył się odsetek analfabetów. Rozwój przemysłu napędzał też szkolnictwo średniego i wyższego szczebla, bo w fabrykach konieczne było zatrudnianie fachowców oraz ekspertów.

Rosła więc grupa potencjalnych konsumentów codziennej, drukowanej prasy.

Zwłaszcza że dzięki nowinkom technicznym udoskonalono metody szybkiego przekazywania informacji do redakcji, a także metody druku i kolportażu gazet. Pod koniec XIX w., przed upowszechnieniem się radia, prasa była w zasadzie jedynym środkiem komunikowania masowego. W 1892 r. nowojorski tabloid *New York World* osiągnął nakład 374 tys. egzemplarzy. We Francji tabloid *Le Petit Parisien* sprzedawał się w 1899 r. w nakładzie 770 tys. egzemplarzy.

Kultura masowa

Kultura masowa narodziła się w Ameryce i w początkowym okresie, kiedy nie rozpowszechniła się jeszcze w Europie, była utożsamiana z kulturą amerykańską. W Stanach Zjednoczonych jej odbiorcami nie była, jak w Europie, wąska grupa arystokracji i [burżuazja](#), a masa mniej zamożnych i mniej wyrobionych osób, którym podawano kulturę na zasadzie: dużo, szybko, tanio i prostymi metodami, najlepiej w oparciu o gotowe, sprawdzone wzorce.

Masowa publiczność – nowi odbiorcy kultury – faworyzowała dzieła proste w odbiorze, niewymagające przygotowania intelektualnego, oddziałujące na emocje, oparte o normy i wzorce najpowszechniej akceptowane w społeczeństwie. Nie była to kultura buntu i poszukiwań, ale utrwalania [stereotypów](#), pochlebiania szerokim gustom. Jej zaletą okazało się to, że stanowiła efekt [demokratyzacji](#) życia społecznego. Głównym atrybutem kultury masowej, która stała się zjawiskiem globalnym, był (i jest nadal) jej zasięg, zgodnie z nazwą obejmujący ponadlokalne, ponadnarodowe, a nawet globalne grupy uczestników.

Kultura masowa była przeciwstawiana kulturze elitarnej. Cechy charakterystyczne kultury masowej to standaryzacja treści oraz tendencja do [unifikacji](#) gustów i zachowań odbiorców z różnych rejonów świata i kultur (tzw. homogenizacja kultury). Dynamiczny rozwój

środków przekazu ukształtował ostatecznie model kultury masowej jako sztuki wielkich audytoriów, szybkiego przepływu informacji i łatwo dostępnej, taniej rozrywki.

Film

Pierwszy publiczny pokaz przy użyciu kinematografu odbył się w grudniu 1895 roku. Choć jego twórcy, bracia Lumière, uważali, że film nie ma przyszłości jako technologia, szybko stał się on produktem komercyjnym. W latach 1900–1915 w Stanach Zjednoczonych i Europie pojawiło się kilkadziesiąt rodzajów urządzeń do rejestracji oraz demonstracji filmów i to z zsynchronizowanym dźwiękiem, jednak aż do końca lat 20. XX w. filmy udźwiękowione nie weszły do szerokiej dystrybucji.

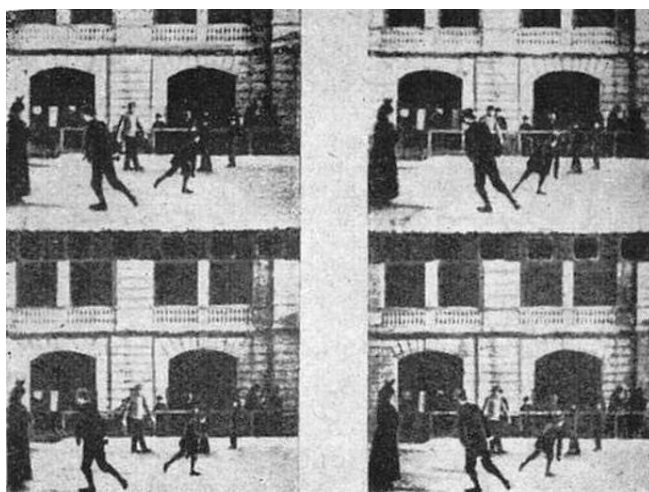
Filmy komercyjne na początku produkowano, by pokazywać je na jarmarkach.

Zdegradowaną do jarmarcznej rozrywki sztukę filmową odnowił francuski iluzjonista Georges Méliès. W 1898 r. założył

w Montreuil pierwsze na świecie [atelier](#) filmowe Star-Film, w którym wyprodukował 500 krótkich filmów fabularnych. Jego produkcja z 1902 r. *Podróż na księżyc* była fantazją naukową z zastosowaniem pierwszych w dziejach kina trików filmowych.

Na przełomie XIX i XX w. na wschodzie Stanów Zjednoczonych zaczęły powstawać tzw. nickelodeony, pierwsze kina. Typowy nickelodeon mógł pomieścić ekran o szerokość czterech metrów, miejsca dla stu widzów, projektor oraz pianino umieszczone w pobliżu ekranu. Bilety za 5 centów (stąd nazwa tych kin, od ang. *nickel* – pięciocentowa moneta) sprzedawano w półokrągłej kasie przed wejściem do takiego kina. W nickelodeonach wyświetlano początkowo filmy o długości 15–20 minut.

Nickelodeony funkcjonowały na podstawie patentów firmy Thomasa Edisona. Aby uniknąć płacenia mu [tantiem](#), filmowcy zaczęli przenosić się na drugi koniec kraju. W kalifornijskim Hollywood wyrósł przemysł filmowy, ale to we Francji działały pierwsze na świecie wytwórnie filmowe: Gaumont i Pathé.

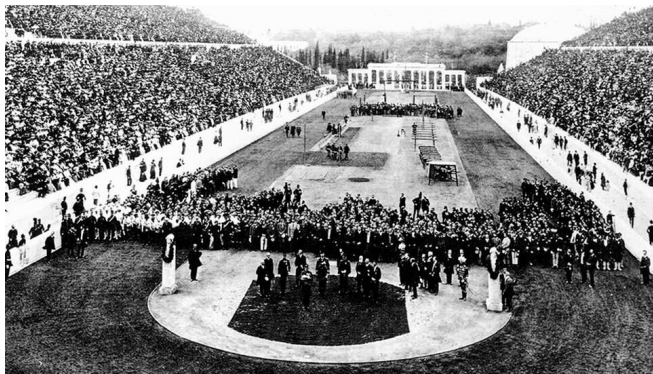

Cztery zachowane kadry pierwszego polskiego filmu *Ślizgawka w Łazienkach* nakręconego pleografem przez Kazimierza Prószyńskiego w Warszawie w latach 1894–1896.

Jaka tematyka dominowała w pierwszych filmach krótkometrażowych?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Igrzyska olimpijskie

Ateny. Ceremonia otwarcia pierwszych nowożytnych igrzysk w 1896 roku. Pierwsze nowożytne igrzyska olimpijskie zostały oficjalnie otwarte 25 marca. Na ten dzień przypadał Poniedziałek Wielkanocny w Kościołach prawosławnym i katolickim oraz rocznica ogłoszenia przez Grecję niepodległości. Na stadionie Panathinaiko zebrano się około 80 tys. widzów, w tym król Grecji Jerzy I z żoną Olgą i synami. Po przemówieniu księcia Konstantego, Jerzy I dokonał otwarcia zawodów. Następnie 8 zespołów ze 150 chórzystami odegrało hymn olimpijski, który został przyjęty jako oficjalny w 1958 roku.

Czym różni się współczesna ceremonia otwarcia?

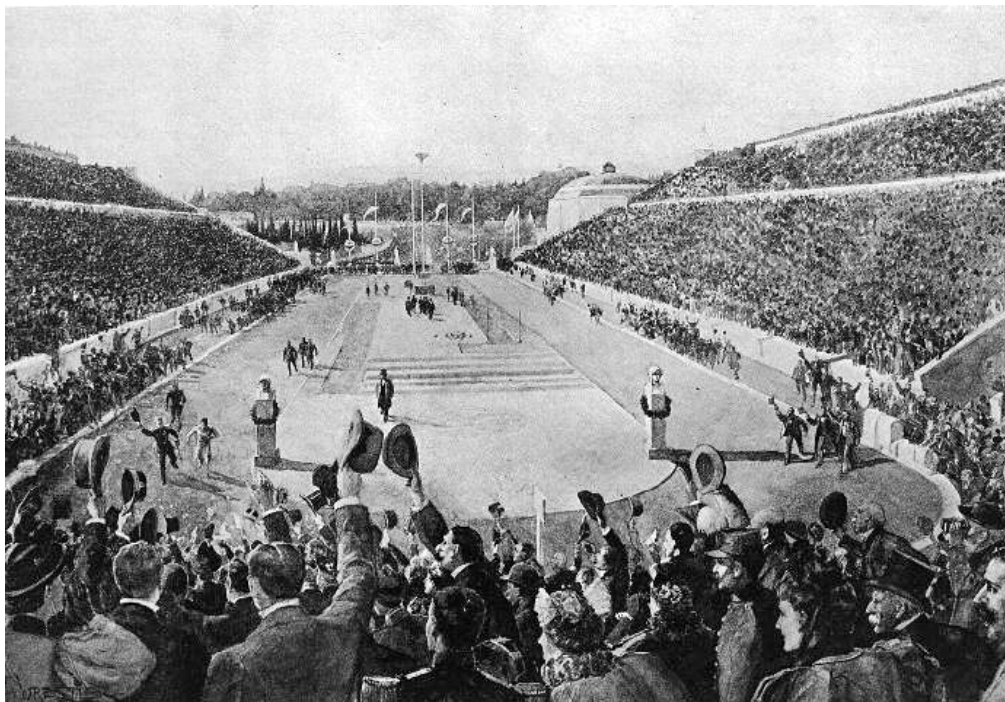
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

kiedy uniemożliwiły je działania wojenne).

Pięć różnokolorowych przecinających się kół z flagi olimpijskiej symbolizuje różnorodność oraz jedność ludzkości. Koła oznaczają też pięć kontynentów. Zdecydowana większość zawodników traktuje igrzyska olimpijskie jako najważniejsze zawody sportowe, a złoty medal olimpijski – jako najcenniejsze trofeum.

Jako pierwszy ideę odnowienia starożytnej rywalizacji sportowej z udziałem zawodników z całego świata promował w 1888 r. Francuz Pascal Grousset. Orędownikiem tej koncepcji stał się francuski baron Pierre de Coubertin. Dzięki jego staraniom w Paryżu odbył się Międzynarodowy Kongres dla Wskrzeszenia Igrzysk Olimpijskich z udziałem 79 delegatów i 2000 zaproszonych gości. W dniu 23 czerwca 1894 r. powołano do życia Igrzyska Olimpijskie ery nowożytnej.

W tym samym roku powstał też Międzynarodowy Komitet Olimpijski, w skład którego weszło piętnastu przedstawicieli dwunastu krajów. Podjęli oni decyzję o wznowieniu igrzysk olimpijskich i zorganizowaniu ich w 1896 r. w stolicy Grecji – Atenach. Od tego czasu igrzyska olimpijskie odbywają się regularnie, co cztery lata (z wyjątkiem lat 1916 oraz 1940 i 1944,

Zrekonstruowany stadion Panateński w Atenach – tu w 1896 roku odbyły się pierwsze zawody nowożytnych igrzysk.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Polacy w pogoni za Europą Zachodnią

Henryk Sienkiewicz (1846-1916), nowelista, powieściopisarz i publicysta, pierwszy polski laureat Nagrody Nobla, którą otrzymał w dziedzinie literatury za całokształt twórczości, jeden z najpopularniejszych polskich pisarzy przełomu XIX i XX w. Zdjęcie z lat 80. XIX wieku,

Źródło: wikipedia.org, domena publiczna.

Wyjątkowość XIX w. polega na ogromnym nagromadzeniu nowości, innowacji oraz na realizacji szeregu pomysłów ułatwiających i przedłużających ludzkie życie. Współcześni historycy przychylają się ku twierdzeniu, że okres zaborów na ziemiach polskich stworzył okazję do pogoni za nowoczesnością i walki z cywilizacyjnym zacofaniem ostatnich dekad Rzeczypospolitej. Jednak na ziemiach polskich proces ten był o wiele mniej dynamiczny niż w Zachodniej Europie. Brak poczucia bezpieczeństwa, stabilności, a przede wszystkim brak państwowej wspólnoty spowodowały, że dziś mówi się o tym, iż Polska „przespała” XIX wiek.

Polska literatura końca XIX w. koncentrowała się wokół kwestii społecznych i politycznych: stosunku do powstań narodowych, **emancypacji** kobiet i Żydów, oceny procesów gospodarczych z punktu widzenia interesu

narodowego. Indywidualne poszukiwania artystyczne u nas pojawiły się dopiero w XX stuleciu. Zarazem jednak książka stała się na ziemiach polskich produktem ogólnodostępnym, a pisarze, jeśli tylko potrafili zdobyć uznanie czytelników, mogli utrzymywać się ze swojej twórczości.

Powieści historyczne Henryka Sienkiewicza, zawierające niezwykle plastyczny, choć wyidealizowany obraz przeszłości Polski (*Trylogia* 1884–88, *Krzyżacy* 1897–1900), ukazały się najpierw w odcinkach w gazetach. *Ogniem i mieczem* drukowały jednocześnie warszawskie „Słowo” i krakowski „Czas”. A *Krzyżaków* – warszawski „Tygodnik Ilustrowany”.

Już *Ogniem i mieczem* (podobnie zresztą jak kolejne części *Trylogii*) przyniosło Sienkiewiczowi wielką popularność wśród społeczeństwa, a jednocześnie głęboką krytykę pozytywistów, którzy uznali, że pisarz zdradził ich ideały. *Trylogii* wytykano kardynalne przeinaczenia historyczne. Cykl wyniósł jednak Sienkiewicza na szczyty popularności. Stefan Żeromski w *Dziennikach* napisał: „Sam widziałem w Sandomierskiem, jak wszyscy, tacy nawet, którzy nic nie czytują, dobijali się o *Potop*”. Sienkiewicz stał się autorem kultury masowej. I to nie tylko w Polsce. Jego książka o duchowym triumfie chrześcijaństwa nad Imperium Rzymskim (*Quo vadis*, 1896 rok) zdobyła w 1905 r. Nagrodę Nobla i jako jedyna z nielicznych polskich powieści została zekranizowana w Hollywood. Film miał premierę w 1951 roku.

Słownik

atelier

(fr. pracownia, warsztat) pracownia artysty (malarza, rzeźbiarza, fotografa itp.) z odpowiednim oświetleniem naturalnym i sztucznym oraz wyposażeniem zgodnym z rodzajem twórczości artystycznej

burżuazja

(z franc. *bourgeoisie* – mieszczaństwo) górna warstwa mieszczaństwa, osoby zamożne, przedsiębiorcy, bankierzy, finansjści

demokratyzacja

proces przeobrażeń systemu politycznego w kierunku rozszerzenia politycznego uczestnictwa obywateli w działalności danego państwa

emancypacja

(z łac. *emancipatio* – wyzwolenie) uwolnienie się i uzyskanie równouprawnienia; słowo najczęściej używane w kontekście uniezależnienia się kobiet od mężczyzn w XIX w.

industrializacja

(ang. *industrialisation*, z łac. *industrialis* – przemysłowy, od *industria* – przemysł, przemyślność, pilność) proces przekształcania się społeczeństwa tradycyjnego w społeczeństwo przemysłowe dzięki wprowadzeniu gospodarki opartej na mechanizacji produkcji, kierowanej planowo przy użyciu określonych metod zarządzania; jego cechą charakterystyczną jest zwiększanie odsetka osób zatrudnionych w przemyśle

impresjonizm

(fr. *impressionisme*) nurt w sztuce charakteryzujący się dążeniem do odzwierciedlenia zmysłowych odczuć i momentów; najbardziej znani przedstawiciele to Claude Monet i Vincent van Gogh

kinematograf

aparat filmowy umożliwiający rejestrację i projekcję na ekranie ruchomych obrazów, skonstruowany przez braci Augusta i Louisa Lumière'ów, opatentowany 13 lutego 1895 roku

realizm

kierunek w literaturze i w sztuce bazujący na dokładnym, wiernym i zgodnym z obserwacją ludzką przedstawianiu rzeczywistości

stereotyp

nadmierne uogólnienie, generalizowanie; uproszczony obraz jakiejś grupy społecznej czy innych zjawisk w głowie człowieka; nie zawsze jest zgodny z prawdą

symbolizm

(gr. *symbolon*, tłum. znak umowny) kierunek w literaturze i sztuce przełomu XIX i XX w. , którego twórcy wychodzili z założenia, że świat realny jest tylko ułudą, w związku z czym można go poznać wyłącznie za pośrednictwem specjalnych symboli

rewolucja burżuazyjna

inna nazwa Wielkiej Rewolucji Francuskiej, w czasie której mieszczaństwo obalili władzę opartą na szlachcie dworu i utworzyli republikę. W Wielkiej Brytanii proces ten zachodził ewolucyjnie, burżuazja stopniowo wchłaniała arystokrację, tworząc nową elitę. Zamożne mieszczaństwo doprowadziło w krajach zachodniej Europy do zrównania obywateli w systemie prawnym i podporządkowania polityki państwa (zwłaszcza podatkowej i zagranicznej) interesom burżuazji, czyli warstwy przedsiębiorców. W XIX w. odbywało się to jednak z pogwałceniem interesów ekonomicznych robotników.

tantiemy

(l.poj – tantiema) wypłacane twórcom (np. artystom, ale też tłumaczom czy producentom) wynagrodzenie za wykorzystanie ich utworów; wynagrodzenie autorskie

unifikacja

ujednolicenie, sprowadzenie czegoś do jednej postaci lub do jednej normy

urbanizacja

(łac. *urbanus* – miejski) wielowymiarowy proces społeczny i kulturowy wyrażający się w rozwoju miast, wzroście ich liczby, powiększaniu obszarów miejskich i udziału ludności miejskiej w całości zaludnienia danego kraju

Słowa kluczowe

kultura polska w II połowie XIX w., kultura masowa, film, prasa, igrzyska olimpijskie, burżuazja, pozytywizm

Bibliografia

W. Kopczyński, *Dzieje Polski nowżytnej*, t. 1, Warszawa 1986.

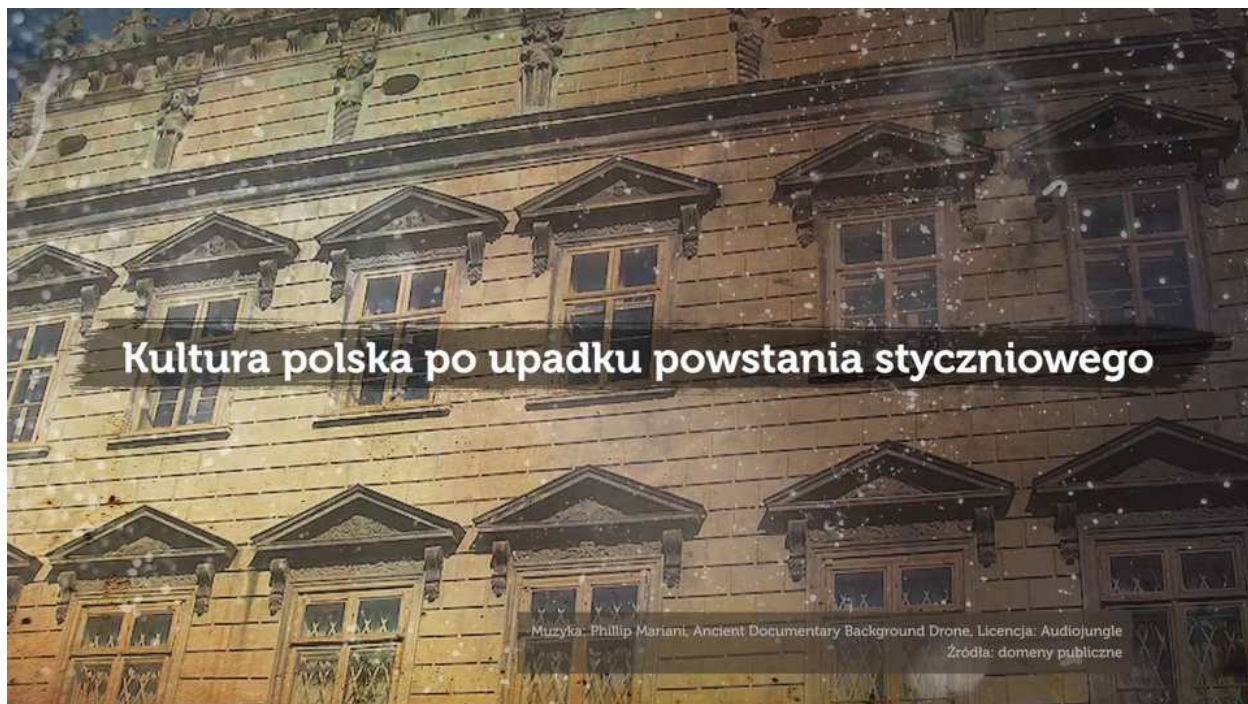
Wielka historia świata. Tomy 1-12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności); Świat Książki 2004-2006.

Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011-2019.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLnK3OjFs>

Film nawiązujący do treści materiału - dotyczy kultury polskiej po upadku powstania styczniowego.

Polecenie 2

Wymień przyczyny wygaśnięcia idei romantycznej.

Polecenie 3

Opisz zmiany, jakie zaszły w polskiej kulturze po upadku powstania styczniowego.

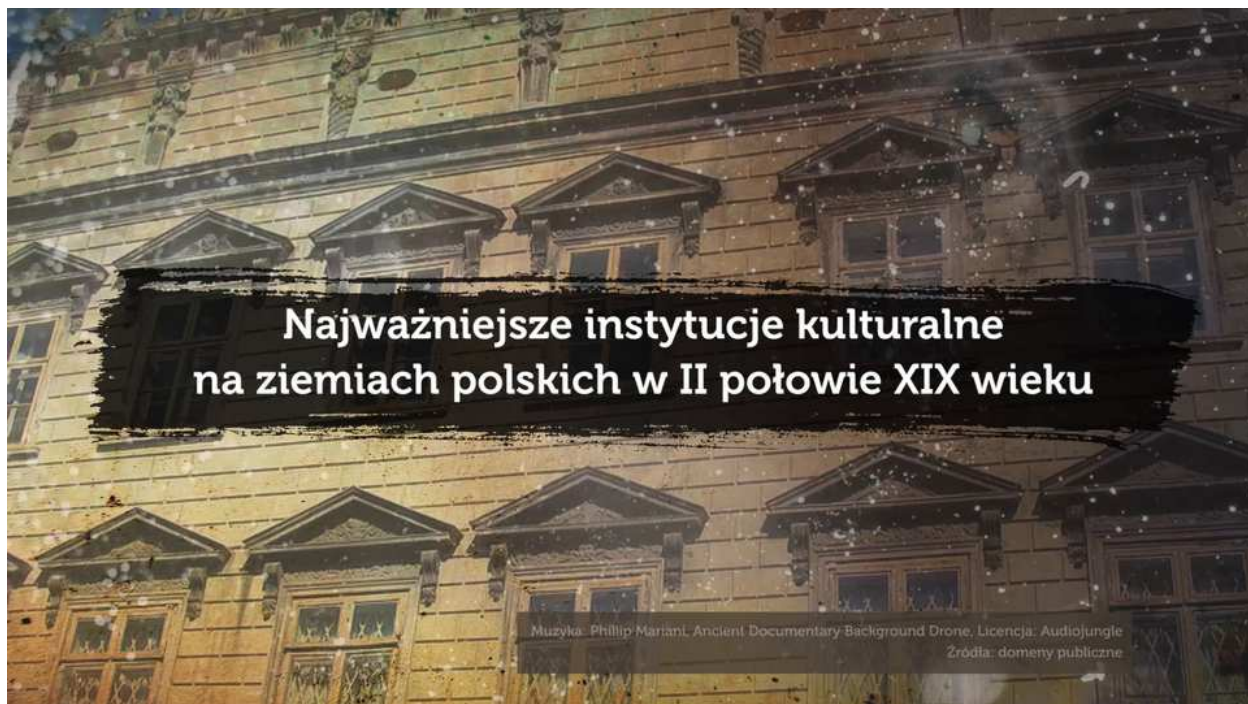
Polecenie 4

Wskaż najważniejszą instytucję kulturalną na emigracji drugiej połowy XIX wieku.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z dalszą częścią wykładu prof. Andrzeja Chwalby i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DIWt6AvOJ>

Film dotyczy najważniejszych instytucji kulturalnych na ziemiach polskich w drugiej połowie dziewiętnastego wieku.

Polecenie 2

Napisz, dlaczego - Twoim zdaniem - władze Galicji zdecydowały się odkupić od Austriaków zamek na Wawelu.

Polecenie 3

Dopasuj instytucje kulturalne do odpowiednich miejsc.

Kraków

Muzeum Archeologiczne

Biblioteka Działyńskich

Muzeum Miejskie

Teatr Polski

Lwów

Biblioteka Raczyńskich

Ossolineum

Muzeum Narodowe

Wilno

Zamek na Wawelu

Poznań

Kórnik

Ćwiczenie 1

Rozstrzygnij, które z poniższych stwierdzeń jest prawdziwe, a które fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Nazwy pozytywizm i realizm można używać wymiennie.	☐	☐
Pozytywiści kontynuowali trendy zapoczątkowane przez romantyków.	☐	☐
Głównym ośrodkiem polskiego pozytywizmu była Warszawa.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Czy twórczość pisarzy i pisarek pozytywistycznych mogła podtrzymywać patriotyzm Polaków?
Odpowiedź uzasadnij.

Twoja odpowiedź

Na podstawie poniższego tekstu podaj nazwę procesu, którego skutki opisał Władysław Reymont.

((Władysław Reymont

Ziemia obiecana

Łódź się budziła.

Pierwszy wrzaskliwy świst fabryczny rozdarł ciszę wczesnego poranku, a za nim we wszystkich stronach miasta zaczęły się zrywać coraz zgiełkliwiej inne i darły się chrapliwymi, niesfornymi głosami, niby chór potwornych kogutów piejących metalowymi gardzielami hasło do pracy.

Olbrzymie fabryki, których długie, czarne cielska i wysmukłe szyje — kominy, majaczyły w nocy, w mgle i w deszczu — budziły się z wolna, buchały płomieniami ognisk, oddychały kłębam dymów, zaczynały żyć i poruszać się w ciemnościach, jakie jeszcze zalegały ziemię. [...]

Tysiące robotników, niby ciche, czarne roje, wypełzło nagle z bocznych uliczek, które wyglądały jak kanały pełne błota, z tych domów, co stały na krańcach miasta niby wielkie śmietniska — napełniło Piotrkowską szmerem kroków, brzękiem blaszanek błyszczących w świetle latarń, stukiem suchym drewnianych podeszew trepów i gwarem jakimś sennym oraz chlupotem błota pod nogami.

Zalewali całą ulicę, szli ze wszystkich stron, zapełniali trotuary, człapali się środkiem ulicy, pełnej czarnych kałuż wody i błota. Jedni ustawiali się bezładnymi kupami przed bramami fabryk, drudzy, uszeregowani w długiego węża, znikali w bramach, jakby połykani z wolna przez buchające światłem wnętrza.

Źródło: Władysław Reymont, *Ziemia obiecana*, dostępny w internecie: wolnelektury.pl.

Twoja odpowiedź

Zapoznaj się ze źródłami, a następnie wykonaj polecenie.

Źródło 1

((Eliza Orzeszkowa *Nad Niemnem*

Zresztą trzech bracia byli ze sobą zawsze w przyjaźni i zgodzie, a teraz do życia ich wpłynął pierwiastek, który z nich uczynił trzy niby strzały równym pędem ku jednemu celowi lecące. We wszystkich trzech ozwała się naraz krew żołnierzy spod Baru i Samosierry, to zaś, co w pokoleniu najbliższym zadrzemało było i tylko przez sen niekiedy płakało, w nich uderzone dzwonem czasu krzyknęło i na skrzydłach fantazji wleciało w wysoko gorejący płomień. Hej! Gorączką i burzą przeleciały im te dwa lata! Stojące wody społeczne zaszumiały, wzduły się i wyrzuciły w górę kipiące kaskady; w martwej atmosferze wichry zaśpiewały roznosząc po ziemi złote tumany, a na niebie malując jutrenki i tęcze. Duch demokratyzmu równającym pługiem orał społeczną glebę. Wyżyny, skruchą zdjęte, pochylały się ku nizinom, gotowe do wynagrodzenia krzywd, żebrzące prawie o życzliwość i ufność. Przyjazne i poufale stosunki zapanowały były wtedy pomiędzy Korczynem a wsią sąsiednią, noszącą nazwę Bohatyrowicze.

Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Nad Niemnem*, dostępny w internecie: wolnelektury.pl.

Źródło 2

Źródło: Stanisław Witkiewicz, *Ranny powstaniec*, 1881, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Porównaj wymowę obu źródeł i rozstrzygnij, czy ich autorzy tak samo zapatrują się na kwestię współpracy pomiędzy szlachtą a chłopami w trakcie powstania styczniowego?

Tak

Uzasadnij swoją odpowiedź.

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Kultura w drugiej połowie XIX wieku

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) charakteryzuje podstawy ideowe i program polskiego pozytywizmu;

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

Zakres rozszerzony

XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

2) charakteryzuje nowe klasy i warstwy społeczne;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje zmiany zachodzące w kulturze II połowy XIX wieku;
- wymienia najważniejsze prądy artystyczne i wynalazki kształtujące kulturę elit i kulturę masową;
- opisuje związek industrializacji z tzw. kulturą czasu wolnego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Wyświetlenie przez nauczyciela na tablicy tematu i celu zajęć, omówienie planowanego ich przebiegu.
2. Nauczyciel poleca uczniom, aby zgłaszali swoje propozycje pytań do wspomnianego tematu. Jedna osoba może zapisywać je na tablicy. Gdy uczniowie wyczerpią swoje pomysły, a pozostały jeszcze jakieś ważne kwestie do poruszenia, nauczyciel uzupełnia informacje.

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują na kartkach minimum pięć pytań do tekstu. Wybrana osoba zbiera pytania do urny. Nauczyciel dzieli uczniów na 5-osobowe grupy, które losują pytania z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Pozostali uczniowie wraz z nauczycielem weryfikują poprawność odpowiedzi.
2. Praca z pierwszym multimedialnym („Film”). Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi, aby przeczytał polecenie nr 2: „Wymień przyczyny wygaśnięcia idei romantycznej”. Poleca uczniom, aby podzielili się na 4-osobowe grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Po

ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź. W podobny sposób uczniowie wykonują polecenie nr 3, opisując zmiany, jakie zaszły w polskiej kulturze po upadku powstania styczniowego.

3. Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”). Nauczyciel czyta treść polecenia nr 2 i prosi uczniów, aby w parach przygotowali rozwiązanie na podstawie materiału, który zaraz zostanie wyświetlony na tablicy. Po określonym czasie wybrana dwójka uczniowska prezentuje swoją propozycję odpowiedzi, uczniowie mogą ją uzupełniać.
4. W kolejnym kroku uczniowie wykonują polecenie nr 3, dopasowując instytucje kulturalne do odpowiednich miejsc.
5. Nauczyciel zadaje uczniom pytania: Jak kształtowała się polska kultura w drugiej połowie XIX w. na tle reszty Europy? Czy twórczość pisarzy i pisarek pozytywistycznych mogła podtrzymywać patriotyzm Polaków? Uczniowie krótko dyskutują.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się/nauczyłam się...
2. Na zakończenie nauczyciel omawia przebieg zajęć i dokonuje oceny pracy grup uczniowskich.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia nr 1, 3 i 4 z sekcji „Film + Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

W. Kopczyński, *Dzieje Polski nowżytnej*, t. 1, Warszawa 1986.

Wielka historia świata. Tomy 1-12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności); Świat Książki 2004-2006.

Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011-2019.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą wykorzystać materiały filmowe do przygotowania się do lekcji powtórkowej.